

Қишлоқ ХАЖЖАТИ

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади

Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

Баҳоси 3 тийин.

Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси шарафига

ДАСТУРХОН ЗИЙНАТИ

Меҳнат Қизил Байроқ орденли «Балиқчи» тажриба хўжалиги ишлаб чиқариш бирлашмаси Бутуниттифоқ мусобақаси гоялиблари сафидан жой олганлиги бизни шу ерга чорлади. Бирлашма коллективи жорий йилнинг дастлабки квартал планларини муддатидан анча илгари бажарган экан. Ғалаба рапортига имзо чекиётган бир пайлада тажриба хўжалиги КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғи билан мукофотланганлиги ҳамда СССР Халқ хўжалиги уювлари кўргазмасидаги Бутуниттифоқ ҳурмат тахтасига ёзлашгани ҳақидаги қарор балиқчиларнинг ғайратига ғайрат қўшиб юборди.

Шаҳарликларни кўпроқ сифатли балиқ маҳсулотлари билан таъминлаш учун курашаётган бирлашма аҳли апрелнинг бошларидаёқ ярим йиллик маррани забт этди. Ями 3 минг 75 тонна балиқ сотилди. Бу ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан 180 тонна кўпдир. Меҳнат унумдорлиги бўйича план 105 процент адо этилди.

Бу ерда коммунистлар авангардларини алоҳида таъкидлаш керак. Масалан, 1. балиқчилик бригадасига қарашли Немайтилла Абдуллин бошлиқ сув аэзолари 40 гектар сув ҳавзасида балиқ етиштиришди. Жоинворлар хилма-хил. Дўғ пешона, карп, сазан, оқ амур, зеркалий, зооматгазилар учун тилла балиқ... Ўтган йили ҳар гектар саҳидан 55 центнердан маҳсулот олган зенога бирлашма фахри — Октябрь революцияси, Меҳнат Қизил Байроқ ва «Хурмат белгиси» орденлари нишондори, Ўзбекистон ССРда

хизмат кўрсатган чорвадор Н. Абдуллин етакчилиги қилади. У 22 йилдирки ана шу насабдошлари билан ишлайди. Меҳнаткашлар дастурхонига доимо семиз, қўп ва сифатли балиқ тортиқ этиш йўллари йўлайди.

— Балиқчилик ишига икки ўғлим ва кўёним ҳам меҳр қўйган. Турмуш ўртоғим Саима Абдуллина пенсияга чиққанлигига қарамай ҳавзалардан нари кетолмайди, ёшларга маслаҳат бериб туради.

Бу зенонинг бир неча йилдан буён илгорлигини эътиборга олмагани 3. Чинозбекова, В. Галактионов, Б. Алисанов, В. Разақов сингари ишчиларининг ўз бурчларига виждонан ёндашаётганликлари туфайлидир. Шундай аҳил коллектив билан ҳар қандай маррани эгаллаш мумкин.

Четдан қараган кишига балиқ ўзи қўпайиб, ўзи катта бўладигандек кўринади. Аслида ундай эмас. Масалан, сазан вазинни бир килограммга етказиш учун беш килограмм озуқа талаб қилинади. У совуқ авжига чиққанда безовта бўлади, яхши овқат емайди. Бунинг олдини олиш учун ҳовузаларда ҳарорат белгиланган меъёрдан кам бўлмастлиги лозим. Балиқларнинг тез ва бир текисда семирishi учун белгиланган рацион асосида емиш берилиши шарт.

Балиқ — нозик, айни пайтда тез қўпайидиган жонивор. Жумладан, битта ургоч сазандан 300—400 минг сөглом уруг олиш мумкин.

— Партиямиз XXVII съезди белгиланган Асосий йўналишларда аҳолини тирик ва музлатилган балиқ билан қўплаб таъминлаш вазифаси бежиз қўйилмаган.

— дейди бирлашма бош директори ўткир Шукуров. — Чунки балиқ тўйимлилик даражасига кўра гушт ва туҳмудан кейинги ўрнида туради. Ички сув ҳавзаларида балиқчиликни ва балиқ овлашни ташкил этишни тўддан яхшилаш муҳим вазифаларимиздан ҳисобланади.

Наслчиликни яхшилашга қаратилган бир қатор тадбирлар ишчил амалга оширилмоқда. Жумладан, буфало, сом, карп каби чет элдан келтирилган балиқлар уриштиляпти. Бироқ маҳсулотни аҳолига етказиш борасида бир қатор муаммолар бор. Бу биринчи навбатда Тошкент савдо идораларига тааллуқли. Республика пойтахтига юнатишнинг дўғ пешона балиқлар кўпинча қабул қилинмайди. Гап шундаки, қайтариб юборилган маҳсулотларни ҳеч қандай эътирозсиз қабул қилиб олаётирлар. Аммо ортиқча овозагарчиликлар, бензин сарфи ва бошқа харажатлар бирлашма зиммасига тушаётганлиги билан келишиб бўлмайди. Ваҳоланки, шартнома бандларига риоя қилмаётган мутасадди ташкилотлар бу чиқимларни ўйлаб кўришса айни муддао бўларди.

Бригада пудрати усулида ишлаётган Ғалаба районидаги «Балиқчи» экспериментал ишлаб чиқариш бирлашмаси ишчи-хизматчилари колхозчиларнинг Бутуниттифоқ IV съезидида ўткир қилиб қўйилган масала — тежамкорликка қатъий амал қилишни дастуруламал деб билиб, йил давомида 3 тонна бензин, 2 тонна дизель ёнгиласи, ўн минг киловатт электр энергияси ва бошқа материалларни тежаб қўлиш учун ҳаракат қилмоқдалар.

А. ФОЗИЛОВ.

Советлар мамлакатининг меҳнаткашлари! Социалистик Ватанинг иқтисодий қудратини кучайтирингиз! «Ҳар кимдан — қобилиятига яраша, ҳар кимга — меҳнатига яраша!» деган принципни ҳамма жойда қарор топтирингиз!

(КПСС Марказий Комитетининг 1988 йил 1 Май қақирқларидан)

Мусобақадор — зафарга йўлдош, дейдилар. Жиззах районидаги «Москва» колхозы сутчилик фермаси ситирсоғарлари Ойгилас Исмоилова ва Гулҳебра Бурҳонованинг меҳнат фаолияти бу фикрни тўласинча тасдиқлайди. Икки дугона фермага бир вақтда келган. Узаро мусобақада эса гоҳ униси, гоҳ буниси ғолиб. Иккови ҳам қара-

моғидаги 25 боғовишнинг ҳар бирдан 3.100 килограммдан сут соғиш учун курашмоқда.

СУРАТДА: моҳир ситирсоғарлар Ойгилас Исмоилова ва Гулҳебра Бурҳонова.

Ш. ТУРАЕВ ФОТОСИ.

Шоликорлар барана уруги сепиш муддатини йил сайин олдинга суришяпти. Яйин-йилда бу иш май ойининг охиригача чўзиларди. Жорий йилда улар энчи техникасини пахтакорлардан қўлишмасдан далага олиб чиқишди. Гагарин райони шоликорлари Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси йилида Аму соҳилида 7.203 гектар майдондан 25 минг тонна қирмиз дон етиштириш учун курашдилар. «Искра», «Правда», «Солиқ» совхозларида бир неча кундан буён энчиш тез ва сўз ўтказилляпти.

Шўрб қишлоғидан Амударё соҳилига энчишнинг билан сизни баҳорнинг ёқимли шабадаси қарши олади. Қўлбола шўрбон шипидиғи аллақачон қовжирган қамчи япроқлари тинимсиз шитирлар, ҳар йили қирмиз дондан юксак хирмон яратадиган деҳқонга омад тилаётгандек туюларди. Шундан билан ишлаётган техникага ҳавасингиз келади. Тупроқдаги чанг осмонга фалокка кўтарилляпти, ботомдан кесаклар бир зумда уваланиб, тупроққа қорнишиб кетаяпти. Бир томонда ҳайдош тракторлари, ер текислаш техникаси ишлятиляпти, иккинчи томонда эса саяқлада уруг сепилляпти. Ҳа, дала бошида томошабин бўлиб турган кишини кўрмайсиз.

Ҳамманинг ташвиши битта — шולי энчишни бир кун бўлса-да барвақт тугаллаш. СССР Олий Совети депутаты Курбоний Қорхоннова бошлиқ бригада шоликорлари ерга уруг сепишни ўтган йилдагидан уч кун олдин бошлашди. 519 гектар майдонга Уроз-7/13 навиш шולי уругини энчишди. План — 2.015, мажбурийат — 2.200 тонна шולי етиштириш. Меҳнаткорлар Тумурод Бўтеев, дастлабки икки кунда Нурбой Анваров бошлиқ зенонинг 40 гектар майдонини уругини септилар экиб, Социалистик Меҳнат Қизил Байроғи билан таъминланган. Одамларнинг қўлига бир ой олдин «Правда» совхозиди директорликка сеплов ўтказилди. Уни шоликорлар талаб қилишди. Тўхта Хўшбоқов директорлик қилиш йилларда ҳам шולי етиштириш ва далага сотиш плани бажарилди. Лекин қайта кўриш, жадаллаштириш шариоатида раҳбар бўлиш учун планининг бажарилиши кифоя эмас. Аслида планини қоплайдиган даражада ҳосил етиштириётганлар — далада меҳнат қилувчилар. Иккони қилиб эътибор бермасдан қайта кўришни долзарб вазифаларнинг худдалаб бўладими? Совхоз меҳнаткашлари ичмилки сувдан қийналишди. Қурлиш ишлари оқсак қолди. Директор шоликорлар қалбига йўл топиладди, уларнинг кулони ва ташкилотларига шерик бўлолмади. Ҳозирги шароитда бундай сифатларсиз коллективни раҳбарлик қилиш қийин. Шоликорлар яқинлик билан

қадар тикилиш бўладими, еган нонимизнинг таъмини билан қилиш.

Бу йилги вазъимиз — пландаги 294 тонна ўрнига 325 тонна шולי етиштириш. Энчиш уч ярим кунда тамомлаб, саяқлари қўшни зенога ўтказилди. Эътибор бераётган бўлсангиз, ишимизда асосийси ерни энчишга тайёрлаш. Брига-

дига қараганда ўн беш сўмга арзон бўлди. Яна бир нарсани таъкидлаш жуда ўринли: бригада пудрати ҳам ишимизга қанот беришляпти. 519 гектар майдонда бор-йўғи 50 киши меҳнат қиламиз. Ҳар кишига 10 гектардан шוליлов тўғри келади. Мен бригадирман ёки Жовмир ака зено бошлигиман, деб қараб турмайман. Ҳаммамиз ягона мақсад — мўл шולי етиштириш учун бир оиладек меҳнат қиламиз. Сирасини айтганда, шоликорларимиз томоқлариди ҳам даладагидек ишамасалар керак. Чунки ризқ-рўзимиз, устимизнинг бутлиги, қорнимизнинг тўлиги, турмушимиз фаровонлиги, обрў-эътибор шолдан эканлигини яхши англаймиз. 1986 йил якуни бўйича ҳар сўм иш ҳақиға бир сўм 63 тийиндан муқорот олди. Азёларимизга эътиборига қараб гурӯҳ берилди. Тўғри, ўтган йили об-ҳаво паст келиб, даромад бироз камайди. Ҳечқиси йўқ, бу йил ишимиз чакли бўлмаслигига ишончимиз қомил.

Деҳқоннинг ақойиб томилики бор. Шולי энчиётган дала бошида дошқонда шўрва қайнаб турибди. Бригада аэзоларидан бири тандирдан пирни узиб келтирибди. Тушликда улар бир оила аэзолидек деҳқонлар атрофиға жамулган бўлишган. Ҳазил-мўтойба, иш режалари турғисидаги сўхбатлар бири иккинчисига уланиб кетаверади. Тажрибали бўлдоғиричи Тошпўлат Омонкуловнинг шולי экилган чекларнинг полини кўтаришда устаси фарағ эканлигини бригадир таърифласа, Жовмир Мухаммадиев ер текислаш деҳқонизаторлар Исмомил Худойкулов, Абсоат Анваров, Алланазар Алимардон, Эрмат Шомуродовлар меҳнатини совтоси қасбиға қийс қилади. Шўхрат Курбанов, Рустам Омонкуловларнинг ерни меъёрига етказиб ҳайдашда ҳам ҳикмат катта, деб сўхбатға қўшляди Лола Мухаммадиева.

Искра насос станциясининг ишга туширилиб, Амударё сувининг канал орқали шוליловларга оқиши деҳқонларимизга катта қўлайлик туғдираляпти, — дейди бригада бошлиғи Курбоний Қорхоннова. — Шу пайтгача юзга яқин насос ёрдамиди сув чиқариларди. Бундан унун кўп микдорда илгари сарф бўларди. Уш ҳақи харажатлари ҳам анчагина. Фақат бизнинг бригадамизда Искра насос станцияси ишга тушуганда қадар илгирмата насос ишлятиларди. Ўтган йили бригадамизда бир центнер шолнинг таннари насослар ишлятиладиган бригадаларда

моғидаги 25 боғовишнинг ҳар бирдан 3.100 килограммдан сут соғиш учун курашмоқда.

СУРАТДА: моҳир ситирсоғарлар Ойгилас Исмоилова ва Гулҳебра Бурҳонова.

Б. КЕНЖАБОВ, «Қишлоқ ҳақиқати» муҳбири.

АГРОСАНОАТ ЯНГИЛИКЛАРИ

ЙУЛ ЧЕТИДАГИ... РЕЗЕРВЛАР

Москва районидаги «Правда» колхозиди йўл чеккаларига ўтказилган тоқлар икки. уч йил ўтар-ўтмас бойда келтира бошляди. Маълум хўжалик аҳолиси хўжаликларро ва ичкари йўллар четига 8 минг тупдан ортиқ тоқ, шунингдек ўрик, олхўри, олча, беҳи кўчатлари ўтказиларди.

Иқтисодчиларнинг ҳисобикитобларига қараганда, колхоз келгуси беш йилда анча шу тоқро ва боғларда илгилга ҳозирги майдонларда олинадиган микдорда мева етиштирадиган бўлади. Бунинг худди ана шундай боғлар ҳозирнинг ўзидаёқ яхши ҳосил бераётган Ленин районидаги «Правда Востока» ва «Социализм» колхозлари нинг тажрибаси кўрсатиб турибди.

НАФИЛ ЭКИН Шахрисабз районидаги деҳқонлари ерғоқ етиштиришга астойдил киришдилар. Жумладан, Энгельс номи пахтакор колхозда ана шу экин экила бошляди. Бу ерда пудратчи зеноларга бирданига ўн гектар майдон ерғоқ учун ажратилди. Энди деҳқонлар гектар бошига камиди 20 центнердан ҳосил олишни мўлжалламоқдалар.

Районда гўза пайкалларини қамайтириш ҳисобидан турли экинларга мўлжалланган ерларнинг гектар қўпайтирилди, — деди район партия комитетининг биринчи секретари Я. П. Иноитов.

— Ҳозирча магазинларда маҳсулот мўл бўлишига ҳали эрта. Қўпчилик хўжаликларини молиявий аҳоли ҳам барқарор эмас. Шунинг-содий методларини ўзлаштиришда мўлқили қилишмоқда. Шунинг учун районда илгари шунинг нафтини хисоблаб кўрмай ҳарчанд рад этилиб келган экинлар ўстиришга киришляди.

ҲАМКОРЛИК САРИ

Ўзбекистонда Совет — Ливан дўстлиги кунлари тугади. Бу дўстлик кунларида Ливан Республикасини парламентининг аъзоси Мерван Ҳамдани бошчилигидаги шу мамлакат вакиллари делегацияси катнашди.

Ливанлик меҳмонлар республикамизда бўлган вақтларида Тошкентнинг диққатга сазовор жойлари билан танишдилар, саноат корхоналарининг меҳнаткашлари, чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқалар ўзбекистон жамятининг активлари билан учрашиб суҳбатлашдилар. Ўзбекистон билан Ливан ўртасидаги ҳар томонлама ҳамкорлигини кенгайтириш йўллари муҳокама этилди.

Делегация Самарқандга сафар қилди, бу ерда меҳмонлар тарихий ёдгорликларини ва шаҳарнинг янги қурилиш районларини кўздан кечиридилар. Алишер Навоий номи Самарқанд давлат университетиди ўз озолиги ва мустақиллиги учун курашаётган Ливан халқи билан бирдамлик митинги ўтказилди.

Ливан Республикасининг делегациясини Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари В. П. Анишчев қабул қилди.

(ЎзТАГ).

Муаммо ечимини кутади

ИЛҒОРЛАР ҲАМ ЁРДАМГА МУҲТОЖ

Қўпкам — деҳқонлар учун энг серташвиш масъум. Етиштирилган ҳосил, эришлямаган ютуқ кўп жинҳатдан шу даража баҳарлиладиган ишларга боғлиқ. Бойвот районидаги Пушкин номи совхоз директори Сайдулла Абдунодиров баҳорнинг бир кунини йилини боқинишнинг нафақат раҳбар сифатида, балки мутахассислиги — иқтисодчи нуқтаназардан ҳам яхши билади. Хўжаликда дала-ларни текислаш ва бороналаш, невали кўчатлар ўтказиш, боғларнинг ҳатосини тўдиршиш, эртаги сабабот, беда, макнақўжорини энчиш ишлари агротехника қондаларига қатъий риоя қилинган ҳолда қисқа муддатларда сифатли бажарилиши бежиз эмас.

Касб маҳорати, билим деҳқончилик ҳамда чорвачиликда интенсив технологияларни қўланиш, пудрат ва бошқа илгор усуллари ишлаб чиқаришга жорий этишда кўп келмоқда. Мана бир неча йилдирки, совхоз тўла хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш асосида ишлятилади.

Буттур ҳаво нуқулай келгани тўғрисида таъйинлаш плани 88,7 процент уқдаланди. Унинг 78 фоизини машиналар билан биринчида қилишди. Бошқа соҳалар бўйича қувончли ютуқлар қўлга киритилди. Хусусан галла ҳосилдорлиги гектар бошига 39, макнақўжори донини 51,6 центнерни ташкил этди. Йил якунида 4 миллион 121 минг сўм даромад олинди.

Хўжаликда сутчилик, чўчилик, қўйчилик маддал ривожлантирилляпти. 1987 йилда ҳар ситирдан ўртача 3.010 килограммдан сут соғилди. Мўл-кўл

озуқа жамғарилгани, пудрат усулида иш юритилгани учун шундай натижага эришилди.

Ўзбекистон ССР Агросаноат давлат комитетининг буйруғига бинодан ўтган йилдан бошлаб Пушкин номи совхоз республикадаги 33 та хўжалик қаторида базавий хўжалик қилиб белгиланди. Бу нимаин билдиради? Бошчана айтганда, улар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришдаги барча янгиликларини ва илгор усуллари тadbирчилик этиб синаб кўриш, илмий тадқиқотлар ўтказиш, меҳнатни ташкил қилишнинг янги шакллари яратиш майдонига айланишлари керак. Хўжаликларнинг бир қисми янги соҳага, айримлари кўп тармоққа бўлинди. Масалан, Ўйчи районидаги Ленин номи колхоз пахтачиликка, Ғалаба районидаги Калинин номи совхоз чорвачиликка, Шўрчи районидаги «Шўрчи» совхоз сабаботчиликка, Паст Даргом районидаги «Паст Даргом» совхоз боғдорчилик ва узумчиликка иктирослашди.

Ҳар томонлама ёрдам кўрсатиш мақсадида Пушкин номи совхозга, Ўзбекистон ғалачилиги илмий-тадқиқот институти ва СоюзНИИХи олимлари биритилдилар. Улар экинларини интенсив технологиялар харажатларини туздилар. Олим ва мутахассислар хўжаликка мунтазам келиб туршишди. Сирдарё область агросаноат комитетининг вакиллари тез-тез, лекин куруқ эмас, ҳар гал бирор нима билан ташриф буюришляди. Чунонки, илгор тажрибани тарғиб

қилувчи қўлланма, плакат ёхуд бошқа нарсани даставвал шу ерга келтиришляди.

Хуллас, олдинда турган муаммоларини ҳал этишда базавий хўжаликка ҳамма ёрдам қилиш чўзмокда. Бундай масалалар оз эмас. Улардан бири жорий қилинмаган тадбирларнинг материал таъминоти жуда пастлигидир. Шу йил Чирчиқдан энчиш учун макнақўжори олиб келинди. У талабга мувофиқ навоиб бермайдиган, сифатсиз уруглини экан. Натижада ишчилар уни биттама-битта тозалашди. Шунга ўхшаш мисолларни, афсуски, ана келтириш мумкин.

Сайдулла Абдунодирович базавий хўжалик илгор тажрибанинг қанчалик мактаби бўлиши лозим деб ҳисоблайди. Бунинг учун совхоз ҳозирча етарли асосга эга эмас. Масалан, ягона бошқарув пулти йўлиги туфайли технологиялар жараянларининг бажарилишининг яхши назорат қилиб бўлмайди. Екин хўжаликнинг таъинида воситаларини тақдирлаган ёпинг айвонга жуда муҳтож. Айни пайтда киришмабаҳо машина-меҳанизмлар очик жойда турибди. Бу ва шунга ўхшаш муаммоларни тезроқ ҳал этиш учун зарур тадбирлар белгиллаш керак. Шунда совхоз илгор тажриба марказига айланиб, янги технология ва навларни амалда кўрган республиканинг турли бурчанларидан мутахассислар келишляди.

Л. МУҲАММЕДЯРОВА, Ўзбекистон ССР Агросаноат давлат комитети ходими.

«Биз ҳаётга янги-янги авлодлар кириб келаётганини, интернационализм тажрибаси ўз-ўзидан авлоддан-авлодга ўтмаслигини ҳам ҳисобга олишимиз керак. Ҳар бир авлод ўз интернационализм мактабидан ўтиши, миллатларо қардошлиқни қадрлаши ҳамда олдинги авлодлар бу қардошлиқни мустақамлаш учун қилган ишларни қадрлаши ўрганиб олиши керак. Энг муҳими эса, дўстлик, ҳамкорлик ва халқларнинг бир-бирига яқинлашуви мустақамлашга ҳар бир авлод ўз ҳиссасини қўйиши лозим». М. С. Горбачевнинг Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида республика раҳбар ходимлари хузурида сўзлаган нутқидаги бу сўзлар босиб ўтган йўлимизнинг барча босқичларини ўслаш, халқимиз, ўлкамиз тарихини унутмаслик зарурлигини алоҳида таъкидлайди.

Хотира... Айнан шу муқаддас туйғу гоёт текоздор давр лаҳзаларини тарихини ягона ажралмас қатламлари — инсониятнинг коллектив ёднамаси билан метендек боғлайди. Айнан шу хотира бизни вақти-вақти билан ўтмишга фикрлан мурожаат этишга, узоқ кечмишдаги воқеаларни яна дилдан ўтказишга мажбур қилади, айнан шу нарса бутунги кундаги одимларимизни, қилган ишларимизни, хатти-ҳаракатларимизни бизга мукаммал маърифат, эътилол, саришталлик, улкан инсоний мардлик ва олижаноблик меъзоини бўлган кишиларнинг ибратли ишлари билан қиёслаган ёрдам беради. Бинобарин, ана шу хотира ҳеч қачон сўмаслигини, ҳаммиса кенг қўламли ва оқил бўлиши учун ҳаётга қадам қўётган ҳар бир авлодни унга дахлдор қилиш зарур.

В. И. Ленин номидаги Тошкент давлат университети... Унинг қўллаб бинолари ва аудиторияларида ҳаёт қайнайдиган. Бу ерда лекция тинглашди, бўлажак кимёгарлар, физиклар, биолог ва геологлар лаборатория тадқиқотларини ўтказадилар, математиклар мураккаб масалаларни ҳал этиш устида ярим кечагача бош қотирадилар, филологлар адабиётда бирон-бир янги гапни айтишга ҳаракат қилдилар.

Лекция ТошДунинг ҳамма студентлари ҳам ўз олий ўқув юрти тарихини билишармикин, бу тарих пойдеворини яратган кишилар номи уларга танишмикин?

Ўн икки қаватли маъмурий бинода «ТошДу тарихи музейи» деган ёзув битилган, эшигига терисмон мато қопланган жой бор. Агар сиз шу эшикни очиб ичкарига кирсангиз, музейнинг кўп сонли залларини айланиб чиқсангиз, инқилобдан кейинги дастлабки йиллар, биринчи беш йилликларнинг жўшқин даври, оловли қирқинчи йиллар нафасини янгидан тусиз. Ҳали граждандар урушининг алағана тинмаган, очлик ва вайронлик қаҳрини ўтказиб турган бир вақтда Тошкентда Туркистон давлат университетини ташсис этиш тўғрисидаги декретга чекилан имзода ўз ифодасини тошган Ленинча даҳо олдида яна бир бор таъзим қиласиз.

Хотира... Бутунги кунда у дорилфунун музейи стендларига жойлаштирилган фотосуратлардан, элта танилган ва номаълум расмлардан чизган портретлардан бизга нигоҳ ташлаб турибди. Бу нигоҳ хайрихоҳ, айни вақтда ҳозирги ишларимиз, фикрларимиз, интилишларимиз тўғрисида ҳисобот сўраётгандек гоёт талабчан.

«Туркистон давлат университети учун олимлар ва жиҳозлар олиб келган биринчи эшелон» сўзлари ёзилган машҳур суратдаги кишиларнинг аксарияти анча ёш кўринади. 1920 йил 9 февраль кунини бу суратга тушганларнинг ҳаммаси бутунги кунда мангуликка кўз юмган. Илгари ёзиб олинган эсдаликлар қолди, холос.

Бестужев курсини битирган профессор, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиги Иллари Алексеевна Райкова бу сурат тарихи ҳақида ўз даврида шундай деган эди:

«Биз 9 февраль кунини йўлга тушишни мўлжаллаган эдик. Юляризм билан воқеада тушундик. Иккидир фотоаппарат бор экан, тушларини олиб келдик. Иккидир ўтириб, кимдир ҳозиргина сайланган, курсида ўтирган деканлар ва ректор ортига ўтиб жойлашдик. Шундай қилиб кейинчалик ўйлаб нашрларда, китобларда, журналларда босилган, музейлардан ўрин олган наъна шу сурат дунёга келди. Ўртада биринчи ректор ва ТурДу кишлоқ хўжалиқ факультетининг декани Николай Александрович Димо ўтирибди, унинг атрофида профессорлар, доцентлар, ўқитувчилар.

Бироқ биз ўша кунини жўнаб кета олмадик. Орадан ўн кун ўтгач, собиқ 159-ҳарбий-санитар поездининг ўн иккинчи олий даражадаги вагонларида йўлга чиқдик. Уни соғлиқни сақлаш халқ комиссари Н. А. Семашонинг кўрсатмаси ва Владимир Ильич Лениннинг розилиги билан Жамбул фронтдан олиб келишган эдик. Унда дастлабки 86 киши — 43 профессор ва 43 ўқитувчи Тошкентга кўчидик. Зотан, биз бўм-бўш жойга қараб йўлга олган эмасдик.

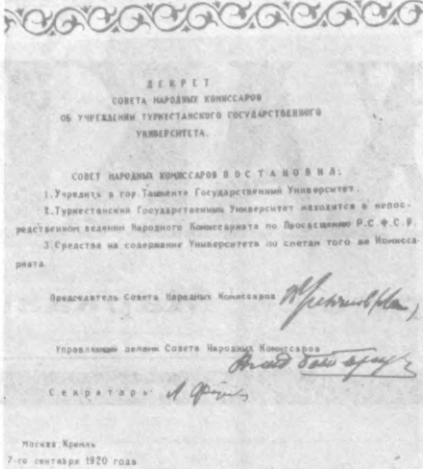
Ўша вақтда Туркистонда анчагина олимлар ва Ўрта Осиёнинг билимдонлари бор эдилар. Ўлкада катта маърифатпарварлик ва илмий фаолият олиб борган илгор рус эътилолчиларининг вакиллари Романовлар, Черданцев, Зарудний, Ошанин, Дробов, Шредер, Протоцкий, Трапезников ва бошқалар шулар жумласидан. Бу авлодга мансуб қўллаб олимларнинг номлари ҳозир кўчаларга, массивларга берилган. Шундай бўлса-да, айримларининг олижаноб ишлари ҳали тўласинча ёритилган йўл, баъзилари эса бесабаб унутиб юборилган, холос. Ҳолбуки, кўпгина рус эътилолчиларининг ҳаёти ва фаолияти нафақат илмий кашфиётлар жиҳатидан, балки дўстликда расмий муносабатларга қарши қўрилган дастлабки миллатларо алоқаларнинг тугилиши, оддий халқнинг ҳаёти ва турмушини, анъаналари ва эҳтиёжларини ўрганиши, унга қўлоқликни енгишда имкони борича ёрдам бериш жиҳатидан ҳам қизиқарилиди. Масалан, Ўрта Осиёнинг биринчи тадқиқотчиларидан антрополог, этнограф, табиатшунос, Федченко музейини қамф этган, ўз даврида Гисен университетида профессор Р. Лейкарт лабораториясида, кейинчалик Лейпцигга ишлаган, Европадаги бир қатор халқлар тилларини билган Василий Федорович Ошанин ўша вақтда Габда унча маълум бўлмаган бу мамлакатнинг ўсимлик ва ҳайвонот оламини тадқиқ этиш мақсадида Ўрта Осиёга келиб, дастлабки қуниларда ўзбек тилини ўргана бошлади ва тез орада уни мукаммал билиб олди.

Василий Федоровичнинг ўғли, Петербург университетида биология факультетини ва ҳарбий-медицина академиясини битирган, Тош-

кентда халқ университетининг ташкилотчиларидан бири, кейинчалик Туркистон давлат университети ва Ўрта Осиё давлат университети профессори бўлган врач ҳамда антрополог Лев Васильевич Ошанин ҳам Ўрта Осиёда самарали илмий ва ижтимоий фаолият олиб бориш учун маҳаллий тилини билишни мутлақо зарурий шарт деб ҳисоблаган. Рус эътилолчиларининг кўпгина бошқа вакиллари — врачлар, агрономлар, педагоглар, олимлар ҳам ўзбек тилини ўрганишган, улардан аксарияти Тошкентда халқ университетининг ташкилотчилари бўлишган. И. А. Райкова москваликлар ва петроградликлар «бўм-бўш жойга йўл олмагани» тўғрисида гапириб, мазкур дорилфунун мавжудлигига ишора қилади.

«Туркистон халқ университети» 1918 йилнинг 21 апрелида «Хуррият уйи»да очилган эди. Л. В. Ошанин унинг фаолияти тўғрисида шундай ҳикоя қилади:

«Маҳаллий эътилолчилар гуруҳида халқ университетини тўзатиш зарурлиги ҳақида гоёт тўғулди. Бу гоёт амалга оширишда В. И. Романовский, Р. Р. Шредер, Г. М. Саарискиний, Г. Н. Черданцев, бир вақтлар медицина факультетининг декани бўлган Войнов-Ясенецкий гоёт фаол иштирок этишди. Университетга маълумот да-

СЕРТИФИКАТ
УЧЕНИКИ И ПРЕПОДАВАТЕЛИ
ТУРКИСТАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА

Рус халқи билан абадий биргамиз

ДўСТ, ҚАРДОШ, МУРАББИЙ

ражасидан қатъий назар барча хоҳловчиларини қабул қилишарди. У очилгандан сўнг дастлабки вақтларда қарийб 60 ўқитувчи ишлар, 1200 студент таълим оларди. Халқ университети Ўрта Осиёда кадрлар етиштирувчи маскан ролига даъвогар бўлиш учун на моддий базаси ва на тегишли кадрларга эга эмаслиги аста-секин равшан бўла бошлади. Ўша маънодаги университет аҳолисининг деярли ҳаммаси саводсиз бўлган Туркистон ўлкасига жуда ҳам зарур эди.

Шунда шарқшунос олим А. А. Семенов ва инженер-ирригатор Т. Г. Белов Туркесублика Халқ Комиссарлар Советининг қарорига мувофиқ Москвага йўл олдилар. Улар Тошкентда олий ўқув юртини ташкил этиш ҳақидаги илтимосномани олиб бордилар.

Туркистон ўлкасидан воқеалар ривожини кўндан бери сиқиқлаб кўзатяётган Ленин, Крупская, Семашко, Бонч-Бруевич Тошкент вакилларининг илтимосига тушунган ҳолда қарадилар. «...Туркистон давлат университетига ишларини хоҳловчилар марҳамат қилиб ариза берсинлар», Москва ва Петрограднинг кўпгина олий ўқув юртларида ана шундан эълон пайдо бўлди. Москва ва Петроград университетларининг, тоғ ва технология институтларининг олимлар кенгашиларида Туркистон давлат университети дастлабки профессорларнинг номзоди муҳокма қилинди.

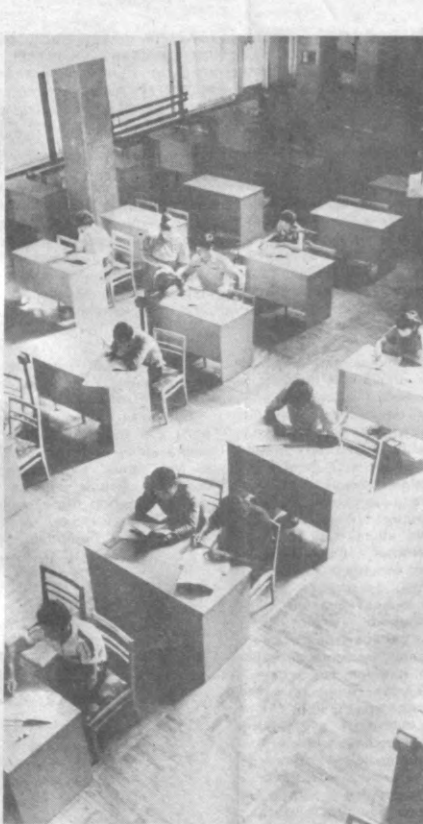
Вайроналик, очлик бўлишига қарамай Москва ва Петроград нимакин яхши нараси бўлса, ҳаммасини олис Туркистон билан баҳам кўрди.

Профессорлар ва ўқитувчиларнинг ўша машҳур состави тушган, апаратлар ва лабораториялар учун жиҳозлар ортилган кейинги эшелонларга қадар Тошкентга дори-дармонлар, медицина асбоблари юкланган поезд юборилган эди. Биология фанлари доктори, профессор, Туркистон университети биология факультетининг биринчи битирувчиси Виктор Федорович Гурвич шундай ҳикоя қилади:

«Соғлиқни сақлаш халқ комиссари Н. А. Семашко менга мазкур поездини кузатиб боришни топширди. Бу ҳақда шунчаки гапирётганимнинг боски—оиламиз Николай Александрович хонадон билан йиқ эди. Ҳазиллашиб қаҳригамиз «—докторча» Францияда муҳожирилик вақтидаёқ биз, ўсимларга—ўғил-қизига, Сибирь сурғундаги дўстининг ўғлига ва менга рус тилидан дарс берад, диктант ёзишга мажбур қиларди.

Николай Семашко билан 1919 йили Москвада яна учрашдик. Поездини кузатиш талфониини қабул қилганимдан кейин туркистонлик ўртоқлар менга яна соғлиқни сақлаш халқ комиссари хузурига жўнатиди. Ҳал шунданки, ўша вақтда безақ касалидан қатъий назорат чекаётган Туркистон республикаси аҳолиси учун бир тонна безақ дориси—хитини ундирishi керак эди.

— Аилдан эзибсан, — деди менга Николай Александрович. — Ҳаммаси бўлиб икки тонна хитини бор. Бир тоннасини сенга берсан, бўғиш икка бўлади!

Кетадиган кунимиз Семашонинг бошига оғир муносиб тушганини тасодифан эшитиб қолдик. Унинг бир вақтлар биз билан бирга диктант ёзган қизим Гүля испанча — энг қаттиқ грппи касалидан тўсатдан вафот этибди. Бу хабар менга ларзага келтирди. Бутун йўл давомида бошқалар тўғрисида гапириб қилиб, ўларнинг бутунлай унутиб қўйдиган ленинчи болшевиклар тўғрисидаги фикр ҳаёлимни тарк этмади.

Марказдан ўқитувчилар келгач, 1920 йил куздан дорилфунун тўлақонли олий ўқув юрти сифатида иш бошлади. Шундан кейингина у қонуний тартибда расмийлаштирилди. 1920 йил 7 сентябрь кунини В. И. Ленин РСФСР Халқ Комиссарлар Советининг Тошкентда давлат университетини ташсис этиш тўғрисидаги декретига имзо чекди. Бу ҳужжат 1920 йил 11 сентябрда «Внутр Россия Марказий Ижроия Комитети аҳбороти»нинг 20-сонида эълон қилиниб, Ўрта Осиё республикаларида олий таълимнинг бошланганига асос солиди, бу ўлка халқлари миллий маданиятининг ривожланиши учун мустақам пойдевор яратди.

1921 йил бошларида ВКП (б) нинг X съезди миллий масала бўйича қарор қабул қилди. Бу қарорнинг бандларидан бирида улуғ руслар бўлмаган халқларнинг меҳнаткаш омма-сига олдинлаб кетган Марказий Россияга етиб олишда қўмаклашиш, уларга маҳаллий

аҳоли турмуши ва психологиясини биладиган кишилардан ташкил топган, она тилида иш юртладиган суд, маъмурият, хўжалик, ҳокимият органларини ривожлантириш ва мустақамлашда ёрдам бериш зарурийлиги ҳақида гап боради. Шу муносабат билан Туркистон ўлкасига ўз инженерлари, врачлари, агрономлари, педагоглари, иқтисодчилари керак эди. Гражданилар уруши фронтларидан тўғри аудиторияларга келган студентлар, илмга ташна маҳаллий ёшлар эса ўрта мактаб программаси бўйича энг оддий тайёргарликка ҳам муҳтож эдилар.

Ишчилар факультети. ТуркДУ раҳбарлари айнан шунда мушкулотдан қутулиш йўлини кўришди. Айнан ишчилар факультети пролетар студентлари ва маҳаллий кадрларнинг таянчига айланди. 1922 йилда уни битирган 60 кишидан 22 нафари маҳаллий миллат ёшлари эди.

Оддий халқнинг маърифатли бўлишига барча чоралар билан халақит беришга ҳаракат қилган буржуа миллатчиларнинг қаршичилиги, ўрта мактаб тайёргарлиги билан боғлиқ бўлган ўқишдаги анчагина қийинчиликларга қарамай, маҳаллий студентлар орасидан қобилиятли ва иқтидорли кишилар ўзаги ажралди чўча бошладилар. Социалистик Меҳнат Қаҳрамонлари, академиклар Т. Қори-Низозий ва О. Солиқов, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг анадими Т. Зоҳидов ва бошқа

бу турига иштиёқини шоғирдларидан бири, кейинчалик Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, профессор Р. О. Олимжоновга ўргатди.

Улкан илмий тадқиқотлар, педагогик фаолият Бродский ва унинг ҳамкасбларига етилган барча хўжалик муаммоларини ҳал этишга фаол киришишга халақит бермасди. Масалан, Абрам Львович Тошкентга келиши билан оқ ўтмишнинг қўллаб одамлари естигини кўришган, инсон саломатлигига дахлатини заҳмат этказган офатли мероси — безақ муаммоларини ишлаб чиқишга ўз ташаббуси билан дарҳол киришди. Зотан, бу касалликка қарши кураш, унинг бундан бўён тарқалиши олдини олиш барча олимлар иштирокини тақозо қиларди. Биолог-паразитологнинг асосий вазифаси — безақ чинийининг тарқалиши ҳақида биоэкологиясини ўрганиш ва шу асосда унга қарши курашнинг профилактик тадбирларини ишлаб чиқишдан иборат эди. Абрам Львович Тошкент ирригация тармоқларини текшириш ва турли экологик шароитларда, жумладан шолкорликда чинийлар биологиясини ўрганишни ташаббускори бўлди. Натигада 1923 — 1926 йилларда Тошкент ва унга яқин жойларда ҳар хил тилдаги сув ҳавзаларини аниқлаш имкони бўлдики, улар чиний урушининг асосий манбаи экан. Чинийлар биологиясини асосий хусусиятларини, улар қийлайдиган жойларни ўрганиш бу манбаларни тугатиш юзасидан тадбирларни белгилаш имкони берди.

Тадқиқот ишларига юқори курс студентларининг ҳам жалб этилиши кафедраларга келажда янги ташкил қилинган безақ станцияларида бу ишларни бошқаришга қодир малакали мутахассисларни тайёрлашга йўл очди. Халқ хўжалиги эҳтиёжлари муносабати билан кафедра ходимлари, аспирантлар 1932 — 1933 йилларда Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон табиатиини ўзлаштириш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш юзасидан комплекс программани ишлаб чиқишга жалб этилдилар. Абрам Львовичнинг бевосита раҳбарлиги остида кишлоқ хўжалиги зараркундаларини ўрганиш ва бошқа муаммоларга доир ишлар йўлга қўйилди.

Абрам Львовичнинг олижаноблиги, бағоят камтарлиги, ўз шахсий ишлари, муаммоларини яшира олмаслиги ҳақида гапирганин келди.

А. Л. Бродский 1934 йил 2 январь кунини вафот этганидан кейингина биз бу улуғ меҳнаткаш, бу нодир истеҳдод эгаси кўпичина оч-наҳор юрганини билиб қолдик. У ижодий куч-ғайратга тўлиб-тошган бир вақтда орамиздан кетди, лекин унинг ишнини қўллаб-қувватлаш — Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси М. А. Султонов, профессор А. Т. Тўлаганов, биология фанлари кандидатлари Я. Муродбеков, К. Самодов, Н. Нормухамедов, А. Обидинов ва бошқалар давом эттирдилар.

Ҳар бир авлод ўз интернационализм мактабини ўташи керак...

Иллари Алексеевна Райкова аксарияти маҳаллий миллат вакиллари бўлган аспирантлар билан ярим тунгача ўтириб ишлаган пайтларида, сон-саноксиз экспедициялар вақтида бир бурда нонини йўл бошловчилар ва ишчилар билан баҳам кўрганда бу гапларнинг чуқур маъноси ҳақида ўйлаб кўрганимиз? Руҳан ва тарбияси жиҳатидан интернационалист бўлган бу аёл ўз бурчини тўплаган билимлари ҳамда тажрибаларини, қайси миллатга мансублигидан қатъий назар, шу соҳага интилган кишиларга ўргатишда кўгани шубҳасиз.

ТошДу дарвинизм кафедрасининг доценти Зинаида Михайловна Пашченко ҳикоя қилади:

«Иллари Алексеевна ажойиб одам эди. У Ўрта Осиё, хусусан Помир ўсимликлари дунёсини тадқиқ этишга иштиёқ қўйган зуқно олим эди. Дарове, ўтган 60 йил мобайнида фақат икки аёл — Ольга Александровна Федченко билан Иллари Алексеевна Райкова баъзан мисли кўрилмаган қийинчиликлар бўлишига қарамай, кўп йиллар давомида «Дунё томини тадқиқ қилишга унутмасан журат» этиб келишганини таъкидлаш ўринлидир. Лекин буларнинг ҳаммаси Иллари Алексеевнага гоёт меҳрибон, гамиз бўлиш учун халақит бермасди. У фарзанд кўрмади, лекин бутун оналик меҳрини шоғирдларига бахшида этди.

Ҳозир фан доктори, профессор сифатида танилган Журакул Турсунов бир вақтлар Иллари Алексееваннинг аспиранти эди. Олима шоғирдидаги тадқиқотчилик қобилиятини, мақсадга мувофиқ ишлаш маҳоратини дарҳол йўлга олди. Журакул асли Бухоро ободистидан бўлиб, отаси вафот этган, оиласи катта эди. Онаси, табиийки, ўғлига ёрдам беролмасди. Бинобарин, Журакул бир амаллаб насибасини териб еб юрарди. Агар қўлидан келган барча ёрдамни аяматган И. А. Райкова бўлмаганда у катта олим бўлиб етишармиди, йўқми —буни айтиш қийин.

Менга кўпичина Райкова студентларини практика вақтида кузатишга тўғри келарди. Ҳаммиса Иллари Алексеевна поезд жўнаш олдида қўлида катта халта кўтариб, вокзалда пайдо бўларди. Халтада у ўзи уйда пиширган пирожки ва турли қандолатлар бўлишини яхши биларди. «Ўшда баҳам кўрасизлар» деб ҳаммага бўлиб беради. Кейин қўли қисқароқ студентларга пул улашарди.

Шунинг учун ҳам студентлари, аспирантлари уни ўз оналаридек яхши қўришганларига ажабланмасча ҳам бўларди.

— Менга ва ўртоқларимга у чинакам оналик қиларди, — дейди Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг бош илмий котиби Жура Аъзамбоевич Мусоев...

Дорилфунунда мавжуд бўлган барча ажойиб анъаналар орасида интернационализм, халқлар дўстлиги анъанасини энг ўзали, энг ёрқин дилиш мумкин. Бу анъана муқаддаси ўша унутилмас йигирманчи йилда бошланган эди.

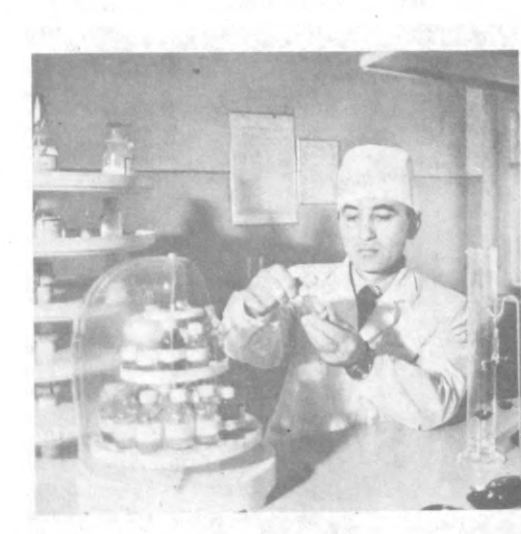
Тошкент давлат университетининг тарихи, маърифат тарихи учун Ленин йўлнамаси билан республикамиз пойтахтига келган кишилар тўғрисида китоблар ёзилган, фильмлар суратга олинган, дўстлик шахримиз кўчалар уларнинг номлари билан аталади. Лекин бутунги кунда республикамизда маориф ва маданият соҳасида эришилган ютуқлар, 200 дан зиёд илмий, лойиҳалаш ва ўқув юртлари ҳақида гапирар эканмиз, биз яна олис 20-йилга, ленинча тарихий декретга мурожаат қиламиз. Чунки у буюк ишларнинг муқаддаси эди.

1920 йилда университетнинг биринчи курсига ўқишга кирган 1314 студентдан, атиги 38 нафари маҳаллий миллат вакили эди. Бутунги кунда Тошкент давлат университетида 70 дан зиёд миллатнинг қарийб 20 минг фарзанди таълим олмоқда.

Лола ТўРАЕВА.

СУРАТЛАРДА: 1. РСФСР Халқ Комиссарлар Советининг Тошкентда давлат университети ташсис этиш тўғрисида В. И. Ленин имзо чеккан декрети. 2. Туркистон давлат университети учун олимлар ва ўқитувчиларни олиб келган биринчи эшелон катнашчилари. 3. Тошкент давлат университети кутубхонасида.

Н. МУХАММАДЖОНОВ фотолари.

Мирсад Ботиров 1970 йилда Тошкент фармацевтика институтини тугатиб, Сирдарё районидagi «Ленинград» колхозига жойлашган 40-дорихонага ишга келган эди. Мана шунга ҳам 18 йил бўлибди.

Уз касбини мукаммал эгаллаган, одамларга ҳаминша гапхўр М. Ботировни ҳамқишлоқлари чин дилдан ҳурмат қилишади. У ночор аҳволга тушганларга амалий ёрдам ва баъзан маслаҳатлар беришга, колхознинг жамоат ишларида фаол қатнашишга доим тайёр.

СУРАТДА: Мирсад Ботиров иш устиди.

Н. МУҲАММАДЖОНОВ ФОТОСИ.

НЕЪМАТЛАР ДАСТУРХОНИДА ЛАВЛАГИ

Қадим замонлардаёқ ош лавлаг, хашаки ва қанд лавлаг каби навлар еттиштирилган. Ўз вақтида ундан шифобахш ўсимлик сифатида ҳам фойдаланилган.

Лавлаг еттиштириш — сермехнат иш: тўпмавадан иш урган ургудан бир эмас, бир неча нисол униб чиқади. Шунинг учун уни албатта ағана қилиш керакки, бу иш илгари қўлда бажариларди. Эндиликда совет селекторлари бир уруқлик лавлаг навларини еттиштиришди.

Қизил лавлаг, одатда, овқатга ишлатилади. Баргларидан яхшигина салат тайёрлаш мумкин. Мевасида 86 процент суя, 1,7 процент оксил бор, барглариди 2—3 марта кўпроқ оксил бўлади. Шунингдек, бу ажойиб неъмат таркибиди турли витаминлар, кислоталар ҳамда ҳар хил микро ва макроэлементлар мавжуд. Қизил лавлаг киши организмни фосфор, калий, кальций, натрий, хлор билан таъминлашда асосий ўринлардан бирини эгаллайди. Одам стресс ҳолатида, қаттиқ асабийлашганда асосий шў элементларга кўпроқ эҳтиёж сезади. Шунингдек, унинг таркибиди модда алмасишув ва қон ишлашиш жараёнларини бошқариб турувчи ферментлар ҳамда гўшт ва балик каби таомларнинг яхши ҳазм бўлишига ёрдам берадиган бошқа кўпгина минерал моддалар бор, шунингдек, таркибиди яод эса атеросклероз касаллигининг олдини олиш ва даволашда ёрдам беради.

Қизил лавлагга ва унинг барглариди бетанин деб аталувчи нодир модда ҳам борки, унинг бошқа сабабзотларда борлиги ҳам маълум эмас. Унинг химиявий тўзилиши холин ва лецитинга ўхшаш бўлиб, модда алмасишнинг тартибга солади. Бу модда оксилнинг сингшишга ёрдам беради, жигар ишини яхшилайди.

Қизил лавлаг гипертония касаллигида яхши фойда беради. Бунинг сабаби шунки, унинг таркибиди қон томир тоналари тартибга солувчи ва томирларда тўтулган ҳосил бўлишига тўқиллик қилувчи мағий элемент мавжуд.

Лавлагнинг шифобахшлик хосиятида унинг бўшашириш хусусияти ҳам аҳамиятлидир. Чунки, у маълум миқдорда истеъмол қилиб турилса инчаклар худди тўлиб турганда бўлиб тулолган ҳолат барҳам топади, ортиқча суюқликнинг танадан чиқиб кетиши осонлашади.

Лавлагдаги пектинлар инчакларда узоқ вақт шимилмайдиган ва овқат ҳазм қилиш йўллари бўйлаб ҳаракатида кўпгина захарли моддаларни — оғир металл тузларини, сикмо, кўрғошнинг, калайи, захарли моддаларни, инчак паразитларининг ичиринди қолдиқларини сўриб олади ҳамда организмдан чиқариб юборади.

Доридармон сифатида лавлаг шарбати ҳам ишлатилади. Унда илаткадан ташқари ҳамма озиқ моддаларни сақловчи. Амиллашишча, бу шарбат помидор, карам ва сабз шарбатларига инсбатан ороқ бўлса ҳам мўзда ферменти ажраллишини кучайтиради. Шунингдек, сабзи ва карам шарбатларига қараганда лавлаг шарбати саффо, ажраллишини осонлаштираркан. Ундаги бу хусусият ибн Синога ҳам маълум бўлган. «Лавлаг жигар ва талокдаги тикималарни очади», деб ёзганди у.

Лавлаг шарбати асаб системаси фалонити ва юрак мускулларининг бир текис қисқариши учун зарур бўлган кальций моддасининг организмга сингшишга ёрдам беради.

Халқ табибатида лавлаг шарбати билан камқонлик ва қаттиқ тумов касалликлари даволанган. Бош оғригида эса қулоққа лавлаг шарбати шимилдирилган пахта тикиб қўйилади. Шарбат хом лавлагдан, қайнатилган ёки дуюхонда пиширилган лавлагдан тайёрлаш мумкин. Масалан, хом лавлаг майда тилиш киргичда қириниб, доқа орқали сикиб суви олинади. Қайнатилган ёки бугда пиширилган лавлаг гўшт қиймалагичдан ўтказилади. Сунгра унга 1:1 нисбатда қайнатиб совутилган сув қўйилади ва шарбати доқа орқали сүзиб олинади. Бу шарбатда бошқа сабабзот ҳамда мевалар шарбатини аралаштириш ва асал, қиём қўшиш ҳам мумкин. Тайёр бўлган «қўболо» доридан кунинга икки ош қошиқдан то бир стакангача ичилади.

Хом лавлагда энг қимматли биологик моддалар кўпроқ. Лекин қайнатилган яхши ҳазм бўлиди, витаминлари сақланиб қолшиш учун у пўсти билан қайнатилади, бугда ёки дуюхонда пиширилади.

Лавлагнинг сиркалб ёки тузлаб қўйиш, баъзан майда тўраб қўрииб қўйиш ҳам мумкин. Қўритилган лавлагнинг ишлатишдан олдин у қайноқ сува миктиб қўйилади, бироздан кейин суви яна алмаштирилади ва кўпчиб чиққан, суви билан қозонга солинади. Лавлаг таркибиди сахароза микдори кўп бўлганини сабабли қандли диабет касаллиги бор кишилар камроқ истеъмол қилишлари тавсия этилади.

Профессор А. ТУРОВА,
врач Э. САПОЖНИКОВА,
(«Фан ва турмушдан»).

ТЕЛЕВИЗОР ХИЗМАТДА

27 АПРЕЛЬ,
ЧОРШАБ

● МТ I

7.00 «120 минут».

9.05 «Болаларга ҳайонлар ҳақида».

9.35 «Сабхатчилар клуби».

10.35 Янгилликлар.

16.00 Янгилликлар.

16.15 «Қайта қуриш прожектори».

16.25 «Фан ва меҳнат иттифоқи».

«Жонли технологияларни инженирлар».

Телевизон хужжатли фильм премьераси.

16.55 «Дунё болалари нималар ҳақида қўшиқ қўйладилар».

17.55 «Шаҳардаги ва шаҳардан ташқариди ферма».

18.15 «Наргис» ансамблининг концерт (Афғонистон).

18.40 Шерат лавлашлар.

18.45 Бутуниттқоқ XIX партия конференцияси олдидан. «Партия комитети ва қайта қуриш».

19.30 «Дунё воқеалари».

19.50 Мульфильмлар.

20.25 «Олам кинокамера кўзгусида».

21.20 «Қайта қуриш прожектори».

21.30 «Время».

22.00 Футбол. Олимпиада турнирининг саралаш матчи. СССР — Болгария терма командалари. Симферополдан олиб кўрсатилди. Танаффус пайтида

(22.45) — «Дунё воқеалари».

23.50 «Экспресс» концерт ансамбли чақеди.

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика. Укува программаси.

9.15 «Севгиса содиқ». Илмий-оммабоп фильм.

9.35, 10.35 Физика. 8-синф. Тебранишлар. Тўқиллар. Товуш.

10.05 Немис тили. 1-йил шуғулла-навтанлар учун.

11.05 СПТУ ўқувчиларига. Астрономия. Юдузлар.

11.35, 12.35 Тарих. 9-синф. СССР-да маданий революция.

12.05 Немис тили. 2-йил шуғулла-навтанлар учун.

13.05 «Дархатлардаги парашют».

Телевизон бадий фильм. 2-серия.

14.10 «Қадрдон ўтмиш» туркумидан ҳужжатли фильмлар.

14.55 Янгилликлар.

15.05 Тарқорий телефильмлар кундузги сеанси. «Карл Маркс. Навқиронлик йиллари». 2-серия.

18.35 Янгилликлар.

18.45 Ҳамма учун ва ҳар бир киши учун. «Навбатнинг бир қисми қаредат». Телевизон хужжатли фильм (Ленинград).

19.50 Катталар учун мултифильмлар.

20.10 Телевизон хужжатли фильм премьераси.

20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинотойлар!

20.45 СССР халқ артисти В. Третьяков чалади (скрипка).

21.30 «Время».

22.10 «Қайта қуриш прожектори».

22.10 «Омадди одам». Телевизон бадий фильм премьераси («Ленинград»). 1-серия.

23.15 Янгилликлар.

● ЭТВ

16.15 Болалар учун фильм. «Ез учун беш баҳо».

17.30 Ўзбекистон илмий-техника жамиятлари пленуми қатнаш-чиларининг давра суҳбати.

18.00 Янгилликлар.

18.15 «Писонерлар мамлакатиди» (рус.).

19.00 «Хўжасизликка барҳам берайлик». Ўзбекистон телевидениеси. «Қишлоқ ҳақиқати» газетаси ва Давлат нефть маҳсулотлари комитети инс-

пекциясининг биргаликдаги реиди.

19.25 «Афғонистон: тинчлик ва тараққиёт йўлидан». Апрель революциясининг 10 йиллигига бағишланади.

20.00 «Ахборот» (рус.).

20.15 «Заминнинг барча гуллари». Телефильм.

20.30 «Ахборот».

20.50 Ўзбекистон Давлат теле-радиоси макомчилар ансамблининг концерти.

21.20 Москва. «Қайта қуриш про-жектори».

21.30 Москва. «Время».

22.00 «Ижод саҳифалари». С. Айни тугилган куннинг 110 йиллигига.

23.00 «Шифобахш Фарғона». Хуж-жатли фильм («Ўзбектеле-

фильм»).

23.15 «Бугун оламда нима гап!» Халқро аҳвол кундалиги.

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА
ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ
УЧУН ПРОГРАММА

19.40 «Йўлбарс қиради». Бадий фильм («Тожикифильм»).

20.50 «Янгисига ишлар» — давр-ликанининг ўз-ўзини маъна-виз қайта-қайта қуриш ва ўз ҳаёт-ларини ўз қоллаш шароитла-рида ишлаган ўтмиш ҳақида.

ФРУНЗЕ КўРСАДАДИ:

21.20 Москва. «Қайта қуриш про-жектори».

21.30 Москва. «Время».

22.00 «Қотилликка шерик». Бадий фильм (рус.).

ЛОҚАЙДЛИК — УМР ЗАВОЛИ

Шу йилнинг январь ва февраль ойлариди республикада 1.706 та авария содир бўлди. Натик-жада 255 киши ҳаётдан кўз юмди. 1.837 киши жароҳат-ланди. Ҳўш, ана шундай кўнгилсиз воқеаларнинг келиб-чиқишига сабаб нима! Жамоатчи муҳбиримизнинг Ўзбек-истон ССР Ички ишлар министрлиги давлат автомо-бил инспекцияси бошқармаси бошлигининг ўринбо-сари, милиция капитани В. Гришин билан суҳбати ана-шу мавзуда бўлди.

— Маълумки, ҳозирги кунда қишлоқ йўллари ҳам шаҳар-лардаги каби серкатнов бўлиб қолди. Давлат ихтиёридаги юк автомобиллари, автобуслар со-ни йилдан-йилга кўпайиб бо-раяпти. Шунингдек шахсий энгил автомобилларга ҳам талаб кўчаймоқда. Табикии булар йўл ҳаракатида қатор муаммоларни келтириб чиқа-раяпти. Кўнгилсиз ҳодисалар рўй бериб, кишилар ҳаёти хавф остида қолмоқда. Ай-римлари оғир жароҳат оли-шаётди. Масалан, 1987 йили қишлоқ йўлларида 8.607 марта транспорт тўқнашувлари содир бўлди. Жумладан, халқ хўжа-лиги ҳайдовчилари 3.149 бор, тракторчилар эса 435 марта авария қилишди. Тақдир этиш-шунинг кўрсатдики, ҳаракат қон-даларини кўпал равишда бу-зди, маст ҳолда рулни бошқа-риш, тезликни ошириш, но-тўғри қувиб ўтиш, саветофор чирокларига айл бўл белгила-рига рива этмаслик фожиаки-ларнинг келиб чиқишига сабаб бўлмоқда.

Айниқсан шахсий машиналар-нинг эгалари содир этган ав-ариялар бизни ташвишга со-лаяпти. Улар ўтган йили 9.871 марта қондан қўл рави-шда бузишлари ҳолатида 1.550 киши ҳалок бўлиб, 10.925 киши жароҳатланди. Бундай нотўх ҳодисалар Ко-ракаллогистон АССР, Наман-ган, Фарғона, Қашқадарь об-ластлари, Тошкент шаҳрида кўп рўй берапти.

Аксарият йўловчилар ҳара-кат қондаларига амал қила-яптилар. Натикжада ҳар беш-авариянинг бири улар айби билан содир бўлмоқда. Бун-дан ташқари автохўжаликлар-

Дала. Игвогар қўшниси — Намозали суви билан қиз-гин суҳбатда.

ИГВОГАР — Жигибий-рон бўлаверманг дейсиз-у, қўшни, кишига алам қилади-да. Игвогар деган хумпар думалоқ ҳат ташлаб ўзи четда мулоимига туриб мамлашани томоша қилади. Мен исму шарфимни очқо-йдин ёзиб имзо чекиб қўй-ибман-ку. Шунинг айтганда: ҳақини айтсанг уришди, ху-шомадни сийлашди, деб.

НАМОЗАЛИ — Текширу-вчидан хафа бўлишинингизни ўрни йўқ. Кимнинг номини гувоҳ қилиб ёзган бўлсангиз, ҳаммасини бирма-бир қақи-риб сўради, текширди. Бир-онта даъвоингиз исботлан-мади.

ИГВОГАР — Мен гувоҳ деб кўрсатганларимни кол-хоз раиси қўриқтиб, сўзидан тойдирди. Мен жим турсам, биласизми, нима бўлади?

НАМОЗАЛИ — Нима бў-лади?

ИГВОГАР — Янги чиқ-қан қарорга илينيб қамалиб кетаман. Шу балодан куту-лишда менга ёрдам беринг, қўшнижон?

НАМОЗАЛИ — Қанақа ёрдам беришим мумкин?

ИГВОГАР — Мен текши-рувчининг нига тушиб юр-гандим. Кеца чекурун дала шийбонда бригадир билан оғиз-бурун ўпишиб чунон ичидики, ёқамни ушладим. Бригадир ўша ерда учиб қол-

— Мендан икки кол-хозчи илтимос қилди. Улар раинимасин деб машина акратди. Авто-мобилларнинг техник ҳолатини нузатиш гараж мудири Ж. Жўраева топширилган.

Ҳўш, раҳбар ҳодимнинг масъулиятни ўзидан соқит қи-лишини қандай қилиб изох-лаш мумкин?

Гараж мудири Ж. Жўраев:

— Машиналарнинг тех-ник ҳолатини назорат этиш учун шароит йўқ. «ЗИС-150» автомашинаси-нинг дингатели 1985 йи-ли ремонт қилинган. Ҳо-зирги кунда унинг номе-рини билмайман. Шун-ингдек, бошқа машина-лар дингателининг но-мери техник паспорти-тўғри келмайдиган, тасди-қланмаган. Автомашина-гадандан қачон чиқди, билмайман.

Ана сизга гараж мудирининг ўз қўл остидаги техникага му-носабати. Бу бефөрқлик, ло-қайдликнинг ўзгисис. Авто-машина қачон чиқади ва қайта-ди? Буларни назорат этиш ки-минг вазифаси, ахир!!

Колхоз гаражи диспетчери Ж. Жўраев билан суҳбатимиз-да у ҳам ўз вазифасига совуқ-қонлик билан қарайи маълум бўлди. Умуман бу хўжаликда-ги айрим шахсларнинг лоқай-диги оқибатда авария содир бўлиб, ҳайдовчи устидан жи-ноий иш кўзгатилади...

Шу йилнинг 24 январь кун-и Сурхондарё область Кўмқў-рон районидида Ульянов но-мли совхознинг 40—68 СДЛ но-мерли «А3-51» маркали ма-шина ҳайдовчиси И. Менглев «Москва» колхози территория-сида кетаятиб, қондан бузди. Натикжада икки киши ҳаётдан кўз юмди, бири жароҳат олди. Худди шу кун Тошкент об-ласт Коммунистик райони-нинг «Ўзбекистон» совхозиди-да пахта заводида қарашли «Т-28Х4» маркали тракторни давлат номерсиз бошқариб

келаятган А. Етмишев тўрт-йашар болани уриб кетди...

Юқоридидаги каби фалокат-ларнинг ҳаммаси лоқайдлик, ўз вазифасига совуққонлик би-лан муносабатда бўлиш оқибат-тидир. Автохўжаликлар раҳ-барлари, инженер-техник хо-димлар, колхоз ва совхозлар, трактор паркларидида мутасад-ди ўртоқлар ана шундай хунук воқеаларга йўл қўймаслик чо-раларини қуришлари, ҳайдов-чилар ўртасида меҳнат итти-зомини мустақамлашлари за-рур. Давлат қўлидаги ҳар бир автотранспорт ўз ўрнида ишлатилиши, яхши сақланиши керак.

Шу асосда ана бир нарсаси-га эътиборни қаратиш ишлари бо-шланши билан кўплаб трактор-лар далага чиқарилади. Бундай-далаларда қабиллар ва теле-жикаларда одам ташин қатъи-ман этилади. Шунга қарамай-ўтган йили жойларда бу та-лаб рива қилинмаганининг-нинг шохиди бўлди. Бундай-ҳоллар сира теокорланмаслиги-зарур.

Ўзбекистон ССР Олий Сове-ти Президиумининг йўл ҳара-кати қондаларига қатъий риоя қилиш борасида матбуотда эълон қилинган фармони ва Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлигининг «Йўл ҳара-кати барча қатнашчиларига, ре-спубликанинг ҳамма гражданд-ларига мурожаатномаси» дав-лат автомобил инспекцияси ҳодимлари зиммасига ҳам қат-та масъулият қўйлади. Улар автохўжаликлар, колхоз ва сов-хозларнинг гаражларида, трактор парклариди, ўқув юртал-ларида тез-тез бўлиб, йўл ҳара-кати бўйича профилактик иш-ларни жонлантиришлари, транспортнинг техник қўри-гини яхши ташкил этишлари, ҳайдовчилар ва йўловчилар иш устидан назоратни кучай-тиришлари керак.

Қ. МУҲАММАДЖОНОВ,
милиция капитани.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

Республика кинофильмлар прокати идораси

АПРЕЛЬ ОИИДА
КИНОТЕАТРЛАРНИНГ ЭКРАНЛАРИГА
янги бадий фильмларни чиқарди

«А С С А»

Сценарий муаллифлари — Сергей ЛИННОВ, Сергей СОЛОВЬЕВ.

Постановкачи режиссёр — Сергей СОЛОВЬЕВ.

Ролларда: Татьяна ДРУВИЧ, Сергей БУГАЕВ, Ста-нислав ГОВОУХИН, Дмитрий ШУМИЛОВ, Андрей ХА-ЛВИН ва бошқалар.

Детектив асосда қурилган мазкур фильм сюжетида ҳаётимиздаги жуда мураккаб ва турли маънодаги ҳо-дисаларнинг тадқиқ этишга уриниб қўйилади. Масалан, ёш-ларнинг рок маданиятига инқилоб борица объектив ба-ҳо бериш муаммоси кўтарилди. Фильмда турли ахлоқ-қий ва ҳаётий устқурмалар тўқнашувлари юз беради. Бош қаҳрамон — жаз қўшқисчи «Бананан бола» ва бошқа қаҳрамон қиз Алина бой ҳаёт фаласифасига эга бўлган, уни ҳатто оғир жиноят бўсағасида ҳам тўхтатиб қолши мумкин бўлмаган кеңса авлод ишчиси — Кри-мовга қарама-қарши турадилар. Бу ихтилоф сўзсиз фо-жеали натияларга олиб келади.

«МОСФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИ МАҲСУЛОТИ

«ОЛФИРЛАР»

Сценарий муаллифи ва постановкачи режиссёр — Евгений ТАШКОВ.

Ролларда: Юозас КИСЕЛЮС, Валентина ТЕЛИЧКИ-НА, Виктор ПАВЛОВ, Дмитрий ОРЛОВСКИЙ, Игорь ЯСУЛОВИЧ ва бошқалар.

Фильм О. Переклядиннинг «Судга беришни талаб қи-ламан» пьесаси асосида сураатга олинган. Фильмда ҳар бир кишининг ўз иш учун юксак масъулият, социалистик ахлоқ нормаларидан чекиншишларга муросасиз бўлишининг актуал проблемалари кўтарилган.

«МОСФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИ МАҲСУЛОТИ.

«АЙФОҚЧИ»

Сценарий муаллифлари: Рустам ИБРАГИМБЕКОВ, Роман БАЛАЯН.

Постановкачи режиссёр — Роман БАЛАЯН.

Ролларда: Олег ЯНКОВСКИЙ, Елена САФОНОВА, Алексей ВЕСЕЛКИН, Александр ЗЕРУЕВ.

Бу — монодрама. Россия 1917 йилги буюк воқеалар арафасида. Гимназия ўқитувчиси Воробьев намойишда иштирок этгани учун ўз вазифасидан бўшатилган. Мурак-каб ахлоқий ва оғир моддий аҳволда қолган Воробьев онласи олдиди ўзини катта гуноҳдор сезади, узоқ икки-иллашлардан сўнг охир пировардда хор оҳангаси бил-лан ҳақоратли қилиш ҳақидаги тақдирини қабул қилади.

Фильмда юз берган ҳолат синога бардош беролмаган, ташқи муҳит қаршида бўйни ҳам бўлган ва хонилик қилгани учун ўз номуси ва ҳаёти билан ўз айбини ювиш-га мажбур бўлган кишининг руҳий драмаси очиб берилган.

А. ДОВЖЕНКО НОМЛИ КИНОСТУДИЯ МАҲСУЛОТИ.

ЎЗБЕКИСТОН ТАБИАТИНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ЖАМИЯТИНИНГ РЕСПУБЛИКА СОВЕТИ

МАЪЛУМ ҚИЛАДИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССРНИНГ «ҚИЗИЛ КИТО-БИ»га ёзилган табиий ҳолда ўсувчи ўсимликлар-ни — барча турдаги доалар, чучмомалар ва бошқа ўсимликларни йнгиш ёки уларга бирон-бир зиён етказиш

КАТЪИЯН ТАҚИҚЛАНАДИ

Бу қониди бузган кишиларга — 50 сўм; МАН-САБДОР ШАХСЛАРГА — 100 сўм жарима соли-нади.